

Освіта дорослих

УДК 374.7:37.014.242(474:477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20135097>

**Шляхи творчого використання конструктивних ідей освіти дорослих
країн Балтії в умовах сучасного розвитку
освіти дорослих України**

Ващенко Віктор Вікторович

аспірант, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна

Національної академії педагогічних наук України

04060, м. Київ, вул. Максима Берлінського, 9, Україна

тел. (044) 468-33-92, e-mail viktor.vashchenko.ipood@gmail.com,

<https://orcid.org/0009-0004-2980-7550>

Прийнято: 01.05.2026 | Опубліковано: 12.05.2026

Анотація: *Актуальність статті* зумовлена необхідністю формування та дієвого впровадження в Україні системи освіти для дорослих в умовах війни та післявоєнної відбудови, а також із врахуванням євроінтеграційних процесів. **Мета.** *Стаття присвячена аналізу теоретичних засад та практичного досвіду розбудови систем освіти дорослих у країнах Балтії з метою виявлення конструктивних ідей, релевантних для сучасної освітньої політики України. Дослідження спрямоване на обґрунтування шляхів адаптації балтійських моделей управління, фінансування та законодавчого регулювання андрагогічної сфери в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України, що вимагає швидкої перепідготовки кадрів, соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб та ветеранів і ветеранок. Методи.* У дослідженні застосовано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів: системний підхід до аналізу

нормативно-правової бази; порівняльно-педагогічний метод для зіставлення стратегій навчання протягом життя Латвії, Литви і Естонії; контент-аналіз документів. **Результати.** Доведено, що країни Балтії демонструють передові підходи в цифровізації та гнучкості навчання. Встановлено, що в Латвії ключовим успіхом є впровадження індивідуальних навчальних рахунків (ILA) та платформи STARS. У Литві виокремлено досвід законодавчого закріплення професії андрагога та створення механізмів валідації неформальної освіти, що дозволяє визнавати компетентності, здобуті поза межами закладів освіти. Щодо Естонії, то наголошено на інноваційній моделі мікрокваліфікацій і мікроакредитації, яка базується на прогностичному аналізі ринку праці. Порівняльний аналіз засвідчив, що ефективність балтійських систем базується на синергії держави, бізнесу та громадських асоціацій. **Висновки.** Конструктивне використання досвіду країн Балтії в Україні потребує сформованої законодавчої бази, впровадження системи мікрокваліфікацій та неформальної освіти, цифровізації доступу до освітніх послуг через національні платформи (аналог «Дії»). Підкреслено роль «Української асоціації освіти дорослих» як дієвого суб'єкта інтеграції в європейський освітній простір. Обґрунтовано, що адаптація балтійських стратегій сприятиме не лише професійній конкурентоспроможності населення, а й забезпечить емоційний комфорт і соціальну стабільність українського суспільства в умовах сучасних трансформацій.

Ключові слова: освіта дорослих, країни Балтії, конструктивні ідеї, умови сучасного розвитку.

Ways of creative use of constructive ideas of adult education of the Baltic countries in the conditions of modern development of adult education of Ukraine

Vashchenko Viktor

postgraduate student, Ivan Zyazyun Institute of Pedagogical Education and Adult Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine,
04060, Kyiv, st. Maxim Berlinsky, 9.

тел. (044) 468-33-92, e-mail viktor.vashchenko.ipood@gmail.com ,

<https://orcid.org/0009-0004-2980-7550>

Abstract: *Abstract. The relevance of the article is due to the need to form and effectively implement an adult education system in Ukraine in the conditions of war and post-war reconstruction, as well as taking into account European integration processes.* **Purpose.** *The article is devoted to the analysis of theoretical foundations and practical experience of building adult education systems in the Baltic countries in order to identify constructive ideas relevant to the modern educational policy of Ukraine. The study is aimed at substantiating ways of adapting Baltic models of management, financing and legislative regulation of the andragogy sphere in the conditions of martial law and post-war reconstruction of Ukraine, which requires rapid retraining of personnel, social adaptation of internally displaced persons and veterans.* **Methods.** *The study used a combination of general scientific and special methods: a systematic approach to the analysis of the regulatory and legal framework; a comparative pedagogical method for comparing lifelong learning strategies of Latvia, Lithuania and Estonia; content analysis of documents.* **Results.** *It is proven that the Baltic countries demonstrate advanced approaches in digitalization and flexibility of learning. It is established that in Latvia the key success is the implementation of individual learning accounts (ILA) and the STARS platform. In Lithuania, the experience of legislatively enshrining the profession of andragogue and creating mechanisms for validating non-formal education, which allows recognizing competencies acquired outside educational institutions, is highlighted. As for Estonia, the innovative model of microqualifications and microaccreditation, which is based on*

*a predictive analysis of the labor market, is emphasized. The comparative analysis has shown that the effectiveness of the Baltic systems is based on the synergy of the state, business and public associations. **Conclusions.** Constructive use of the experience of the Baltic countries in Ukraine requires a formed legislative framework, the implementation of a system of microqualifications and non-formal education, digitalization of access to educational services through national platforms (analogous to «Diya»). The role of the «Ukrainian Association of Adult Education» as an effective subject of integration into the European educational space is emphasized. It is substantiated that the adaptation of Baltic strategies will contribute not only to the professional competitiveness of the population, but also to the emotional comfort and social stability of Ukrainian society in the conditions of modern transformations.*

Keywords: *adult education, Baltic countries, constructive ideas, conditions of modern development.*

Постановка проблеми. Однією із нагальних сучасних тенденцій є освіта дорослих. Сучасний ринок праці зазнає значних трансформацій. В умовах цифровізації, глобалізації, демографічного старіння населення та переходу до низьковуглецевої економіки виникають нові професії. Відповідно, вимоги до навичок у межах звичних робочих місць суттєво змінюються. Здатність адаптуватися до цих змін через оволодіння новими знаннями й компетентностями або шляхом професійної перепідготовки є надзвичайно важливою як для дорослого населення, щоб забезпечити його конкурентоспроможність і можливість скористатися перевагами сучасних трансформацій, так і для бізнесу, який прагне успішно інтегрувати новітні технології та управлінські методи у свою діяльність [1]. В Україні актуальність освіти для дорослих значно зросла через виклики воєнного часу. Багато людей, втративши роботу, починають шукати нові шляхи для здобуття знань, аби пристосуватися до змін у житті. Однак сфера освіти для дорослих не

обмежується лише розвитком професійних навичок в умовах сучасного розвитку. Вона також сприяє особистісному зростанню та формуванню важливих життєвих умінь і навичок та емоційного комфорту [2, с. 566].

З огляду на це, особливої ваги набуває вивчення досвіду країн Балтії, які за короткий історичний термін успішно реформували радянську спадщину, інтегрувавши її в європейський освітній простір. Аналіз їхніх конструктивних ідей, від цифровізації до мікрокваліфікацій, дозволить окреслити дорожню карту для вдосконалення української нормативно-правової та практичної бази у сфері освіти дорослих.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий інтерес до розвитку систем освіти дорослих обумовлений динамікою освітньої політики та потребою в теоретичному обґрунтуванні андрагогічних підходів. Питанням теоретичних і методичних підходів розвитку системи освіти дорослих у різних країнах світу та України присвятила свою монографію Л. Лук'янова. Для нашої статті є важливим, що дослідниця чимало уваги присвятила й дефініціям, пов'язаним із окресленою проблематикою. Йдеться й про законодавчі аспекти освіти дорослих як складовою концепції освіти протягом життя [3]. У монографії «Особистісний і професійний розвиток дорослих: теорія і практика» автори розглянули теоретичні та прикладні аспекти особистісного й професійного розвитку дорослих, які навчаються в умовах неперервної освіти. Основна увага сфокусована на потенціалі неперервної освіти для особистісного та професійного зростання дорослих; особливостях навчання дорослих у системі неформальної освіти за досвідом англomовних країн; психологічних основах особистісного розвитку; психолого-педагогічних принципах професійного розвитку персоналу [4]. Н. Авшенюк, К. Годлевська, Л. Дяченко, К. Котун, М. Марусинець, О. Огієнко, Н. Постригач у своєму монографічному дослідженні провели історико-педагогічний аналіз становлення та розвитку освіти дорослих у провідних країнах світу. Автори наголошують, що ефективність

функціонування системи освіти дорослих значною мірою обумовлена динамікою освітньої політики та конструктивними ідеями. При цьому важливе місце займає соціальне партнерство між державними інституціями, громадянським суспільством і бізнесом, яке виступає визначальним чинником у забезпеченні стабільності та розвитку освітньої сфери [5].

Також необхідно згадати й про збірник «Психолого-педагогічні аспекти навчання дорослих у системі неперервної освіти», під обкладинкою якого зібрані матеріали, присвячені різноманітним аспектам розвитку психолого-педагогічних компетентностей педагогічних працівників у контексті воєнного стану. Окремо йдеться про міжнародний досвід у підготовці фахівців, здатних ефективно конкурувати на сучасному ринку праці; про формування інноваційної культури в системі неперервної освіти та можливості впровадження цифрових технологій з метою підвищення професійної майстерності педагогічних кадрів. Зокрема, окремо згадаємо публікацію у збірнику статтю Н. Серьогіної та І. Вербицького, у якій окреслені психолого-педагогічні аспекти навчання дорослих [6].

Європейські стратегії розвитку освіти дорослих в умовах глобалізації вивчала Л. Пуховська [7]. Про трансформативну освіту, проблеми її практичної реалізації у контексті освіти для дорослих йдеться у статті С. Ганаби та Т. Гаман [2]. У статті Ю. Бойчука та А. Боярської-Хоменко дослідницька увага зосереджена на реалізації програм освіти для дорослих, які скеровані на соціальну адаптацію внутрішньо переміщених осіб в Україні [8]. На важливості викладача-андрагога задля ефективного впровадження освіти для дорослих йдеться у публікації О. Друганової та В. Білик [9]. Про глобальні тенденції та суспільні потреби, пов'язані із освітою дорослих, йдеться в дослідженні О. Вишневської [10].

Що стосується безпосередньо досвіду країн Балтії у теоритичних та практичних підходах, пов'язаних із освітою протягом життя, то згадаємо статтю Л. Лук'янової та В. Ващенко. Дослідники, спираючись на аналіз освітньої

політики Латвії, Литви та Естонії, наголошують на важливості нормативно-правової бази, цифровізації освітнього процесу та компетентнісно-орієнтованих підходів як засадничих задля успішної освітньої моделі [11]. Також В. Ващенко одну зі своїх статей присвятив підготовці андрагогів у країнах Балтії на прикладі проєкту «AGADE – хороший педагог для дорослих у Європі» [12]. Д. Титаренко зупинився на організаційних та управлінських аспектах освіти дорослих у Естонії. Справа в тому, що Естонія – це та країна на пострадянському просторі, яка за досить-таки короткий термін змогла провести дієву управлінську реформу в освіті. Тому її досвід може стати у нагоді й для України [13]. Аналіз освітніх і навчальних курсів для людей віком 50-64 рр. у країнах Балтії став основою для публікації О. Zamalijeva, A. Kairys, M. Miķelsone, I. Reine [14]. Цінний фактологічний і статистичний матеріал міститься у статті D. Streimikienė та Bathaеi A., присвяченій оцінці якості освіти у країнах Балтії та різноманітним конструктивним ідеям, що втілюють на практиці [15]. Аналіз публікацій свідчить, що попри наявність ґрунтовних напрацювань, питання імплементації новітніх інструментів в галузі освіти в українське законодавство потребує додаткового вивчення, що і визначає наукову новизну нашої статті.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявність солідного корпусу наукових та аналітичних публікацій, присвячених загальним засадам андрагогіки та історичному розвитку освітніх систем країн Балтії, низка аспектів залишається поза увагою дослідників. По-перше, потребує глибшого вивчення досвід впровадження цифрових екосистем управління навчанням (на кшталт латвійської платформи STARS) у контексті їхньої адаптивності до кризових умов. Для України, яка активно впроваджує цифровізацію в різні сфери життя, такий досвід є особливо актуальним. По-друге, недостатньо висвітленим є механізм мікрокваліфікацій і мікроакредитації, який перебуває у фазі активного динамічного розвитку протягом останніх років. Для України залишається невирішеним питання практичної імплементації

європейських норм у національне законодавство, зокрема в частині валідації неформальної освіти та професіоналізації статусу андрагога. Більшість досліджень фокусуються на теоретичній важливості освіти протягом життя. Проте бракує прикладних моделей, які б поєднували досвід країн Балтії, скажімо, із наявним потенціалом Громадської спілки «Українська асоціація освіти дорослих». Саме на заповненні цих прогалин через розробку конкретних рекомендацій для українського освітнього законодавства і зосереджено дане дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є системний аналіз та узагальнення конструктивних ідей освіти дорослих у країнах Балтії для обґрунтування напрямів розвитку аналогічної сфери в Україні в поточних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зазначає I. Kestere, від самого зародження освіти дорослих її цілі виходили за межі простого набуття знань. Йшлося, насамперед, про спрямування зусиль задля підтримки позитивних соціальних змін. Наприклад, у Латвії освіта дорослих пройшла складний еволюційний шлях від просвітництва латвійських селях у XVIII ст. до розвитку національної самосвідомості та громадянської освіти й до інтеграції із демократичною Європою наприкінці XX ст. Для цієї країни освіта дорослих була платформою соціальної мобільності, формою соціального та політичного спротиву, можливістю для висловлення думок інтелігенції та можливість гнучкого реагування на суспільні зміни [16, с. 1].

Зокрема, після 1991 р. освіта дорослих у Латвії розвивалася на основі законодавчої бази, сформованої в нових суспільно-політичних умовах. Це був базовий «Закон про освіту», а також низка міжнародних документів, що регулюють діяльність у цій сфері: Лісабонської стратегії, Болонського процесу, Меморандуму Європейської Комісії про навчання протягом життя, програми ЮНЕСКО «Освіта для всіх» та низки інших [7]. Ще у 1998 р. Міністерство освіти

і науки Латвії ухвалило концепцію освіти дорослих. Її метою було забезпечення кожній людині право на вдосконалення своєї освіти відповідно до особистих інтересів і потреб людей, незалежно від віку чи рівня попередньої освіти. Концепція також орієнтувалася на компенсацію освітніх прогалин, спричинених попередніми етапами навчання або соціальними змінами. Йшлося й про сприяння соціальній адаптації й інтеграції через розвиток системи освіти дорослих, відповідно до принципів навчання протягом усього життя, визнаних на глобальному рівні. На час ухвалення Концепції в 1998 р., 19% економічно активного населення було залучено до програм позашкільної освіти. Особливу популярність серед населення набули курси з вивчення іноземних мов, вдосконалення професійних знань і здобуття нової професії, що свідчить про високу потребу суспільства в отриманні додаткових кваліфікацій. На сьогоднішній день освіта дорослих у Латвії здійснюється через формальні й неформальні освітні програми, які пропонуються різноманітними державними, громадськими та приватними установами. До таких установ належать центри освіти дорослих, народні школи, навчальні центри підприємств, центри подальшої освіти при університетах, муніципальні освітні центри, а також неурядові організації. Участь Латвії в міжнародних ініціативах щодо освіти дорослих розпочалася у 1997 р., коли латвійські делегати вперше взяли участь в асамблеї ЮНЕСКО з питань освіти дорослих у місті Гамбург (Німеччина). Ця подія стала символічною віхою повернення країни до спільноти демократичних держав [16, с. 5].

Перші керівні принципи щодо навчання упродовж життя в Латвії були опубліковані у 2013 р. Вони передбачали, по-перше, забезпечення доступності освіти для дорослих, орієнтуючись на задоволення освітніх потреб усіх громадян Латвії незалежно від їх віку, статі, попереднього рівня освіти, етнічної належності чи соціального походження. По-друге, розробку високоякісних програм освіти для дорослих, які мали сприяти формуванню стійких

компетентностей, необхідних для професійної діяльності, активної громадянської позиції та особистісного розвитку. Заходи державної політики Латвії у сфері освіти дорослих призвели до реалізації низки ініціатив, що мали на меті підтримку різних соціальних груп, зокрема безробітних, молоді, а також сприяти зайнятості осіб похилого віку. Таким чином, уряд акцентував увагу на розширенні освітніх можливостей для дорослого населення загалом. Окрім того, було затверджено кваліфікаційні вимоги для професійного розвитку викладачів дорослої освіти, опубліковані методологічні рекомендації задля полегшення впровадження програм неформальної освіти для дорослих [17]. Освіта для дорослих у Латвії стає все доступнішою, завдяки більш гнучким форматам навчання, які краще адаптовані до вимог ринку праці. Однак варто наголосити, що значна частина населення, зокрема люди з низькими доходами та працівники малих підприємств, і далі стикаються з перешкодами на шляху до отримання освіти. В Латвії професійна освіта суттєво сприяє поліпшенню доступу молоді до ринку праці. Молоді люди віком від 25 до 34 років, які здобули короткострокову вищу професійну освіту, заробляють у середньому на 74% більше порівняно з тими, хто не має повної середньої кваліфікації. Окрім того, рівень зайнятості серед випускників професійно-технічних середніх шкіл перевищує показники зайнятості випускників загальноосвітніх закладів освіти. Ще однією суттєвою перевагою є те, що Латвія належить до числа чотирьох країн ОЕСР, які забезпечують практичне навчання на робочому місці в рамках усіх програм професійно-технічної середньої освіти. В Латвії великі компанії активно займаються навчанням своїх працівників. Однак такі навчальні програми часто зосереджуються на вимогах охорони праці, а не спрямовані на розвиток навичок для підвищення продуктивності [18].

Що стосується формату навчання в Латвії, то 65% його відбувається під час робочого дня, тоді як 35% у неробочий час. Цей показник демонструє, що попри те, що більша частина навчання організована в робочий період, Латвія має

порівняно високий рівень освітніх заходів поза стандартним робочим графіком у порівнянні з іншими країнами ОЕСР. Серед латвійського дорослого населення спостерігається високий рівень позитивного ставлення до неформальної освіти, що підтверджується даними, згідно з якими понад 80% респондентів визнають її корисною для своєї професійної діяльності, тоді як лише 6% вважають її абсолютно непридатною. Цифрові компетентності стали одним із найбільш затребуваних напрямів навчання. Попри розширення можливостей для навчання, близько чверті дорослих усе ще стикаються з перешкодами участі. Найпоширенішими причинами у країнах ОЕСР є нестача часу, сімейні обов'язки та фінансові труднощі, особливо серед жінок, молодих людей і осіб із вищою освітою. В Латвії ж основною перешкодою частіше називають відсутність привабливих або достатньо доступних варіантів навчання. З метою систематичного розширення можливостей освіти для дорослих Міністерство освіти і науки Латвії запроваджує низку стратегічних ініціатив. Однією з ключових є проєкт «Індивідуальні навчальні рахунки» (ILA), в рамках якого розроблено інтегровану платформу STARS. Вона забезпечує дорослим доступ до широкого спектра державних програм, спрямованих на здобуття цифрових навичок і професійних компетентностей. Станом на 2024 р. платформа STARS охоплює навчальні програми для 28 000 працюючих осіб, серед яких 14 000 це дорослі з недостатнім рівнем освіти. Основною метою цієї ініціативи є зниження бар'єрів для участі в освітніх процесах і стимулювання розвитку навичок, актуальних для сучасного ринку праці [18].

Згідно з даними перших оцінок проєкту «Підтримка освіти дорослих відповідно до індивідуальних потреб», на кінець 2025 р. кожен п'ятий працюючий дорослий, який завершив одну з освітніх програм Державного агентства розвитку освіти (SIAA) під назвою «Навчання для працівників», упродовж шести місяців отримав підвищену заробітну плату, а кожен третій зайняв більш кваліфіковану посаду. Для того щоб залучити більше людей до

участі в освітніх можливостях проекту, була запущена інформаційна кампанію «Будьте в центрі уваги!», із закликом до охочих подавати заявки на навчання через платформу STARS. Освітні програми для співробітників відзначаються практичністю та охоплюють широкий спектр галузей, таких як енергетика, будівництво, металообробка, інформаційні технології та охорона здоров'я. Серед найбільш затребуваних спеціальностей виділяються професії інженера-електрика, доглядача, зварювальника, електрика і техніка-програміста. Темати, які користуються найбільшою популярністю в освітніх курсах, є штучний інтелект, аналіз і управління вимогами до інформаційних систем, керування ІТ-проектами. Проект «Підтримка освіти дорослих відповідно до індивідуальних потреб» впроваджується Державним агентством розвитку освіти за фінансової підтримки Європейського соціального фонду Plus та державного бюджету. Його метою є надання працівникам можливостей для підвищення кваліфікації або перепідготовки, орієнтуючись на сучасні потреби ринку праці. Планується, що до кінця 2029 р. проект сприятиме отриманню освітніх послуг понад 23 тисячами працівників по всій території Латвії [19].

Освітня політика Литви формується на основі довгострокової стратегії розвитку освітньої системи. Першим кроком у цьому напрямі стала Концепція Національної школи. У Литві в 1992 р. було затверджено Загальну концепцію освіти. У 2004 р. було прийнято Стратегію навчання протягом усього життя, яка була оновлена у 2008 р. і діє донині. Пріоритетом Стратегії визначено розробку комплексної системи навчання протягом усього життя, яка відповідатиме стратегічним цілям державного розвитку та запитам людини в умовах глобалізації. Необхідним є забезпечення умов для здобуття, адаптації та розширення кваліфікацій і компетенцій людьми із різними потребами й здібностями. Такий інклюзивний підхід сприятиме їхній інтеграції на ринку праці, а також підтримуватиме прогрес, конкурентоспроможність і довгостроковий розвиток національної економіки. Згідно Стратегії, підвищення

рівня життя громадян та сприяння їхньому включенню в сучасне суспільство має забезпечуватися завдяки розвитку неформальної, позапрофесійної та інформальної освіти для дорослих, використовуючи освітні та культурні ресурси, рівномірно розподілені по території країни. Окрім того, необхідно створити умови, за якими дорослі матимуть можливість повторного отримання початкової, базової і середньої освіти, розвиток ключових компетентностей, а також розширення доступу до послуг навчання протягом усього життя для різних соціальних груп. За таких обставин, особливої ваги набуває необхідність професійного розвитку персоналу, який забезпечує навчання дорослих, задля гарантування високої якості освітніх послуг для цієї категорії учнів. Стратегією також передбачено модернізацію регіональної інфраструктури освіти з урахуванням підтримки ЄС. Це є важливим, щоб забезпечити рівний доступ до якісних послуг з навчання протягом усього життя в усіх типах освітніх закладів по всій країні. Такі всеохопні підходи потребують значного фінансування різних напрямів безперервної освіти з метою задоволення освітніх потреб населення. Водночас пріоритетно збільшують фінансову підтримку найбільш вразливих регіонів. Стратегією передбачено й розвиток інформування населення про можливості навчання протягом усього життя як на національному, так і на регіональному рівнях; формування компетентностей управління кар'єрою; впровадження нових форматів інформаційної взаємодії для формування мотивації до неперервного навчання; удосконалення механізмів моніторингу ефективності освітніх процесів даного типу [20].

Також у Литві з 10 липня 2014 р. діє нова редакція Закону Литовської Республіки про неформальну освіту дорослих № VIII-822. На законодавчому рівні визначені принципи неформальної освіти дорослих та освіти протягом життя, їхні цілі та організаційні форми. Йдеться й про зв'язок формальної і неформальної освіти; планування неформальної освіти дорослих; інформування громадськості та відповідні консультації; забезпечення якості такої освіти. Окрім

того, є експертно-консультативна установа Литовська рада з питань неформальної освіти дорослих, університет третього віку та професія андрагога. На законодавчому рівні регулюються й питання, пов'язані із фінансування такого формату освіти [21]. Неформальна освіта, як визначено в Законі, є формою самостійного навчання дорослих, що базується на знаннях, здобутих із різних джерел та практичного досвіду. Компетентності, здобуті через неформальну освіту, можуть бути формально визнані як складова частина завершених програм формальної освіти для дорослих або інших освітніх курсів. Порядок такого визнання регламентується Міністерством освіти і науки або окремими закладами вищої освіти. Необхідно підкреслити, що значущість концепції навчання протягом усього життя закріплена у стратегічних документах державного рівня. Ця концепція охоплює три основні складові: формальну освіту дорослих, неформальне навчання та інформальну освіту [22].

Чимало уваги до освіти дорослих приділяють і в Естонії. Зокрема. Стратегія освіти на період 2021–2035 рр. визначає ключові освітні пріоритети Естонії на окреслений період, будучи логічним продовженням попередньої концепції навчання протягом усього життя до 2020 р. Головна мета цієї Стратегії полягає в наданні кожному жителю Естонії знань, навичок та підходів, які допоможуть максимально реалізувати власний потенціал упродовж життя. Це передбачає створення умов для ефективного саморозвитку в особистій, соціальній сферах, на ринку праці й у суспільстві загалом. Додатково Стратегія фокусується на покращенні якості життя всередині країни та сприянні глобально сталому розвитку. Концепція навчання протягом усього життя, викладена в Стратегії, безпосередньо пов'язана з розвитком компетенцій, актуальних для ринку праці, можливістю зміни професійного напрямку та вдосконаленням цифрових навичок. У документі акцентується увага на необхідності тісного співробітництва між системою освіти та сферою праці для моніторингу й прогнозування затребуваних навичок, що дозволить естонцям досягати успіху в

професійній діяльності. Особливий наголос зроблено на посиленні партнерства між закладами освіти та роботодавцями, зокрема через упровадження програм навчання на робочому місці і стажувань. Наголошено й на викликах, які необхідно долати, налагоджуючи систему навчання дорослих. Найголовніше, що хоча частка людей, які беруть участь у програмах безперервного навчання, поступово зростає, не всі цільові групи готові інвестувати в підвищення своїх кваліфікацій. Роботодавці виявляють недостатню зацікавленість у стимулюванні працівників до участі в таких заходах. Водночас професійне навчання стає менш різноманітним та менш доступним у регіональному розрізі [23].

Попри наявні виклики та труднощі, Естонія впевнено продовжує свій рух у напрямі розвитку та вдосконалення системи освіти дорослих. Наприклад, у 2024 р. був прийнятий оновлений Закон про освіту дорослих. Даним документом закладено основу для оптимізації процесу надання мікрокваліфікацій. Документ також чітко визначив норми та механізми реалізації принципу безперервної професійної підготовки. Протягом 2025 р. внесені зміни до Закону про освіту дорослих, які врегульовують питання впровадження мікрокваліфікацій та забезпечення умов для безперервної освіти. Також програми державного замовлення, орієнтовані на здобуття знань і навичок, релевантних сучасним професійним вимогам, продовжують реалізовуватися в межах національної стратегії освіти дорослих. Уже в поточному 2026 р. розпочато упровадження безкоштовних програм мікроакредитації з метою підтримки підвищення кваліфікації дорослого населення, спрямованих на адаптацію до сучасних викликів ринку праці [24].

Для наочного розуміння специфіки формування та розвитку системи освіти дорослих у країнах Балтії пропонуємо наявну інформацію структурувати у вигляді Таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика систем освіти дорослих країн Балтії

Параметри	Латвія	Литва	Естонія
Провідна ідея	Економічна доцільність та впровадження цифровізації	Легітимація неформальної освіти та андрагоніка	Прогностичне управління, цифровізація та мікрокваліфікації
Інструмент реалізації	Проект «Індивідуальні навчальні рахунки» (ILA), Платформа STARS	Литовська рада з питань неформальної освіти	З 2026 р. – система мікроакредитації
Фінансування	Співфінансування: держбюджет і ЄС	Проїтатетна підтримка вразливих регіонів країни	Державне замовлення на актуальні навички та компетенції
Результативність	Зростання зарплатні тих людей, що отримали нові знання та вміння	Університети третього віку та викладачі-андрологи	Найвищий рівень цифрових навичок населення серед країн ЄС

Джерело: складено автором за: 20; 21; 22; 23; 24.

Що стосується України, то в нашій державі є Громадська спілка «Українська асоціація освіти дорослих». Метою її діяльності є сприяння впровадженню та розвитку системи освіти дорослих в Україні, а також формування суспільства, орієнтованого на концепцію безперервного навчання протягом усього життя. Асоціація бере участь у розробці відповідної освітньої політики та залучена до розробки державних концепцій та стратегій розвитку освіти дорослих в Україні, забезпечуючи їх ефективну реалізацію. Водночас одним із ключових завдань є підтримка професійного зростання членів Асоціації та їхньої діяльності, зокрема через розширення можливостей для розвитку компетентностей на національному рівні. Окрім того, фахівці спілки надають

консультаційні та методичні послуги своїм членам, а також іншим зацікавленим організаціям і установам з питань освіти дорослих. Одним із напрямів роботи є створення обширних баз даних щодо освіти дорослих та забезпечення доступу до цієї інформації як в Україні, так і за її межами. Також Асоціація організовує проведення заходів різного масштабу, включаючи конгреси, конференції, симпозіуми, семінари, круглі столи, виставки і ярмарки, присвячені питанням освіти дорослих. Вона здійснює науково-дослідницьку і просвітницьку роботу з метою популяризації освіти дорослих. Крім того, Асоціація активно займається наданням освітніх послуг для дорослого населення, пропонуючи широкий спектр можливостей для навчання та підвищення кваліфікації. Протягом 24 – 28 червня 2016 р. в Брюсселі (Бельгія), відбулася Головна Генеральна Асамблея та Щорічна конференція Європейської асоціації освіти дорослих. У межах урочистої церемонії вручення Громадська спілка «Українська асоціація освіти дорослих» була офіційно визнана членом Європейської асоціації освіти дорослих. Таким чином, організація здобула статус офіційного члена Європейської асоціації освіти дорослих, що засвідчує її інтеграцію до міжнародної спільноти, яка сприяє розвитку освіти дорослих на європейському рівні [25]. Що ж стосується законодавчого підґрунтя формування та розвитку в Україні дієвої та ефективної системи освіти дорослих, то наразі є Проект Закону про освіту дорослих, який потребує подальшого вдосконалення та затвердження [26].

Якщо звернутися до досвіду країн Балтії, то, на наш погляд, для України найбільш дієвою має стати комбінована багаторівнева модель розвитку освіти дорослих, що базується на інтеграції кращих практик зазначених країн та забезпечує цілісне функціонування системи навчання упродовж життя через узгоджену взаємодію, регіонального, інституційного, індивідуального рівнів.

Модель формування системи освіти дорослих в Україні передбачає узгоджену взаємодію чотирьох рівнів: державного, регіонального, інституційного та індивідуального.

1. Державний рівень (законодавча та нормативна база). На цьому рівні базовим завданням є формування цілісної державної політики навчання упродовж життя. Вона поєднує ефективне правове регулювання, сучасні фінансові інструменти та розвинену цифрову інфраструктуру, орієнтовану на потреби громадян і ринку праці. Використання досвіду Естонії, Литви та Латвії з урахуванням їхніх нормативних документів, інституційних моделей і фінансових інструментів сприяє створенню в Україні сучасної системи освіти дорослих, інтегрованої до європейського освітнього простору. Це підвищує мобільність робочої сили, підтримує розвиток людського капіталу та забезпечує ефективне післявоєнне відновлення держави.

Для практичної реалізації державної політики необхідним є створення належного правового підґрунтя, яке забезпечує стратегічне планування у сфері освіти дорослих. Йдеться про прийняття та імплементацію Закону України «Про освіту дорослих» (Верховною Радою України 12.01.2023 прийнято проєкт Закону «Про освіту дорослих» за основу). Важливим є нормативне закріплення мікрокваліфікацій, визнання неформальної та інформальної освіти як повноцінних складників системи навчання впродовж життя. Передбачено створення єдиного державного реєстру провайдерів освіти дорослих, запровадження прозорих механізмів акредитації та незалежного моніторингу якості освітніх послуг, а також розроблення процедур сертифікації результатів навчання з їх інтеграцією до Національної рамки кваліфікацій.

Доцільним є впровадження системи індивідуальних навчальних рахунків, зокрема механізму цифрових освітніх ваучерів на базі платформи «Дія», а також застосування моделей співфінансування за участю держави, роботодавців і органів місцевого самоврядування. Додатковим інструментом виступають

податкові стимули для підприємств, що інвестують у розвиток людського капіталу. Забезпечення системності передбачає створення мережі центрів валідації та міжвідомчого координаційного органу при Кабінеті Міністрів України, який узгоджує політику освіти дорослих із потребами ринку праці.

2. Регіональний рівень (громади та місцеве самоврядування). Регіональний рівень забезпечує адаптацію державної політики освіти дорослих до потреб локальних ринків праці та соціально-економічних умов територіальних громад. Ключовим завданням є формування гнучкої системи навчання, що поєднується з активною роллю громад як провідників політики навчання впродовж життя.

Досвід країн Балтії підтверджує провідну роль регіонального рівня у забезпеченні ефективності та гнучкості системи освіти дорослих. Адаптація таких підходів в Україні сприятиме створенню децентралізованої системи навчання, орієнтованої на потреби громад, що забезпечує економічне відновлення та соціальну згуртованість.

Важливим інструментом розвитку є стимулювання територіальних громад до участі в міжнародних ініціативах у сфері освіти дорослих. Доцільним є створення національної програми підтримки навчальних громад, яка передбачає грантове фінансування, використання системи ключових показників ефективності та обмін кращими практиками між регіонами.

Суттєву роль відіграє формування регіональних замовлень на перекваліфікацію, що дозволяє визначати актуальні професійні компетентності відповідно до потреб ринку праці. У цьому контексті необхідним є планування видатків у місцевих бюджетах на підготовку фахівців, які забезпечують економічний розвиток і відбудову територій. Доцільним є впровадження механізмів прогнозування потреб ринку праці на рівні громад, а також укладення тристоронніх угод між органами влади, бізнесом і освітніми провайдерами.

Важливим напрямом є створення регіональних освітніх хабів «Освіта 40+», які функціонують як багатофункціональні центри навчання дорослих на базі

бібліотек, закладів освіти або центрів зайнятості. Такі хаби забезпечують розвиток цифрових навичок, фінансової грамотності, надання кар'єрного консультування та психологічної підтримки дорослого населення.

З метою забезпечення доступності освіти дорослих у віддалених громадах доцільним є впровадження мобільних освітніх центрів, що реалізуються у форматі виїзних тренінгових платформ і цифрових лабораторій. Це дозволяє охопити навчанням населення сільських територій та підвищити рівень освітньої доступності.

Суттєвого значення набуває розвиток партнерства з місцевим бізнесом через впровадження дуальної освіти дорослих. Така модель передбачає поєднання теоретичної підготовки з практичною діяльністю та забезпечує відповідність освітніх програм потребам ринку праці.

Функціонування регіонального рівня потребує належного фінансового забезпечення. У цьому контексті доцільним є створення регіональних фондів підтримки освіти дорослих, які формують фінансові інструменти для розвитку освітніх ініціатив, зокрема через механізми співфінансування та грантову підтримку.

Регіональний рівень виступає ключовою ланкою адаптації державної політики до локальних умов, забезпечуючи гнучкість, доступність і практичну спрямованість системи освіти дорослих відповідно до потреб громад і ринку праці.

3. Інституційний рівень (заклади освіти та провайдери освітніх послуг). На інституційному рівні забезпечується практична реалізація політики освіти дорослих через діяльність закладів освіти, центрів навчання, громадських організацій та інших провайдерів освітніх послуг. Важливою складовою є розроблення та впровадження гнучких освітніх програм, орієнтованих на потреби різних цільових груп дорослого населення, з урахуванням принципів індивідуалізації, доступності та практичної спрямованості навчання.

Передбачено інтеграцію формальної, неформальної та інформальної освіти з використанням сучасних освітніх технологій, зокрема дистанційного та змішаного навчання. Значну роль відіграє створення освітнього середовища, яке сприяє розвитку ключових компетентностей дорослих, їх професійній мобільності та здатності до безперервного навчання.

До ключових завдань належить підготовка та підвищення кваліфікації викладачів з урахуванням андрагогічного підходу, а також впровадження систем внутрішнього забезпечення якості освіти, що включають моніторинг результатів навчання, зворотний зв'язок від здобувачів освіти та постійне оновлення змісту програм відповідно до динаміки ринку праці. Інституційний рівень виступає ключовою ланкою трансформації стратегічних рішень у реальні освітні практики.

4. Індивідуальний рівень (здобувач освіти дорослих). Індивідуальний рівень відображає ключову роль особистості як активного суб'єкта навчання впродовж життя та забезпечує персоналізацію освітнього процесу відповідно до її потреб, можливостей і професійних цілей.

Центральним завданням цього рівня є формування стійкої мотивації до безперервного розвитку, усвідомлення власних освітніх потреб і здатності до самостійного планування освітньої траєкторії. Особливого значення набуває розвиток відповідальності за результати навчання та готовності до постійного оновлення знань і компетентностей.

Важливою складовою є індивідуалізація навчання, що передбачає розвиток навичок саморегуляції, критичного мислення та рефлексії. Передбачено використання інструментів персоналізованого навчання, зокрема індивідуальних освітніх рахунків, цифрових освітніх платформ, а також механізмів визнання результатів неформального та інформального навчання.

Індивідуальний рівень також пов'язаний із формуванням здатності особистості до адаптації в умовах динамічних соціально-економічних змін,

підвищення власної конкурентоспроможності на ринку праці та активної участі в розвитку суспільства.

Індивідуальний рівень забезпечує включення дорослої людини до системи освіти як самостійного, відповідального та мотивованого суб'єкта навчання, здатного ефективно реалізовувати власну освітню та професійну траєкторію.

Аналітичний розгляд балтійського досвіду доводить, що освіта дорослих має стати не просто соціальною послугою, а інструментом національної стійкості. Окрім того, навчання протягом життя вирішує й низку психо-емоційних і соціальних проблем, що потребує більш глибокого аналізу та моніторингу.

Висновки. У результаті дослідження визначено, що магістральними шляхами творчого використання конструктивних ідей освіти дорослих країн Балтії в Україні є їх системна імплементація на чотирьох взаємопов'язаних рівнях: державному, регіональному, інституційному, індивідуальному. Творче використання досвіду країн Балтії полягає не в його прямому копіюванні, а в селективній адаптації та поєднанні окремих інструментів в єдину національну систему, орієнтовану на виклики сучасного розвитку України.

Важливою умовою ефективності є взаємодія всіх рівнів, що забезпечує цілісність і стійкість системи освіти дорослих. Реалізація запропонованих шляхів дозволить сформувати в Україні сучасну модель освіти дорослих, яка відповідатиме європейським стандартам, сприятиме розвитку людського капіталу та виступатиме одним із ключових чинників післявоєнного відновлення і довгострокового економічного зростання.

Системне упровадження окреслених шляхів на державному, регіональному, інституційному, індивідуальному рівнях забезпечить не лише модернізацію освіти дорослих в Україні, а й створить стійку основу для формування конкурентоспроможного людського капіталу в умовах європейської інтеграції та післявоєнного відновлення.

Перехід від загальних концепцій до вузькоспеціалізованих законів про неформальну освіту та мікрокваліфікації можна розглядати як засадничі фактори адаптивності освітньої системи. Цифрові платформи та індивідуалізовані фінансові підходи демонструють високу ефективність. Досвід латвійської системи індивідуальних навчальних рахунків та естонської моделі безкоштовної мікроакредитації підтверджує, що адресна підтримка громадянина є більш дієвою, порівняно із загальним фінансуванням освітніх установ. Це створює прямий кореляційний зв'язок між отриманням нових навичок і зростанням добробуту населення.

Зростає значущість професії андролога та легітимізації неформального навчання. Литовська модель валідації компетентності визначена як найбільш релевантна для України. Вона дозволяє офіційно визнати результати навчання, здобуті через громадські організації та волонтерський досвід, що є важливим у контексті діяльності Громадської спілки «Українська асоціація освіти дорослих».

Пропонуємо такі шляхи практичної реалізації конструктивних ідей у сфері освіти дорослих для України ухвалення та доопрацювання проєкту Закону Про освіту дорослих із включенням норм про мікрокваліфікації та механізмів визнання неформальної освіти; створення єдиної цифрової екосистеми на базі існуючих державних платформ для моніторингу ринку праці та надання ваучерів на навчання; офіційне впровадження професійного стандарту «Андрагог» для забезпечення високої якості перепідготовки кадрів для освіти дорослих у сучасних умовах.

Перспективи подальшої розробки теми вбачаємо у важливості вивчення механізмів залучення приватного бізнесу до фінансування освіти дорослих в умовах післявоєнного відновлення та відбудови. Також перспективним є дослідження психо-емоційних аспектів навчання ветеранів і ветеранок у системі формальної і неформальної освіти.

Список використаних джерел

1. Adult skills and work. *OECD*. <https://www.oecd.org/en/topics/adult-skills-and-work.html> (дата звернення: 26.02.2026).
2. Ганаба С., Гаман Т. Освіта для дорослих: концепт трансформативного навчання. *Наука і техніка сьогодні. Серія: право, економіка, педагогіка, техніка, фізико-математичні науки*. 2025. № 1 (42). С. 563-573. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-1\(42\)-563-573](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-1(42)-563-573)
3. Лук'янова Л. *Освіта дорослих: сучасні стратегії і практики в Україні та зарубіжжі. Монографія*. Київ : ТОВ «Юрка Любченка», 2020. 340 с.
4. Аніщенко О., Баніт О., Василенко О., Волярська О., Дорошенко Н., Зінченко С., Сігаєва Л. *Особистісний і професійний розвиток дорослих: теорія і практика (монографія)*. Київ : ІООД НАПН України, 2016. 354 с.
5. Авшенюк Н., Годлевська К., Дяченко Л., Котун К., Марусинець М., Огієнко О., Постригач Н. *Тенденції розвитку освіти дорослих у розвинених країнах світу: монографія*. ІООД імені Івана Зязюна НАПН України. Кропивницький : ІмексЛТД, 2020. 645 с.
6. Серьогіна Н., Вербицький І. Реалізація андрагогічного підходу: психолого-педагогічні умови ефективного навчання дорослих у системі неперервної освіти. *Психолого-педагогічні аспекти навчання дорослих у системі неперервної освіти: збірник матеріалів X Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (11 грудня 2025 року, м. Біла Церква). Частина 2*. БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України. Наукова редакція: Ю. Герасименко, І. Пахомов, З. Шарлович. Видавництво: MANS w Łomży, Біла Церква – Ломжа, 2026, 338 с. DOI <https://doi.org/10.58246/IMYM2896> URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/server/api/core/bitstreams/547af7a0-f64e-4207-b74a-860eca68c4d0/content> (дата звернення: 08.04.2026).

7. Пуховська Л. Європейські стратегії, підходи і моделі розвитку освіти дорослих. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. Збірник наукових праць* 2021. Випуск 2 (20). С. 51-62.
8. Бойчук Ю., Боярська-Хоменко А. Освіта дорослих як ресурс для соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2024. № 26 (2). С. 35-45. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.2\(26\).2024.35-45](https://doi.org/10.35387/od.2(26).2024.35-45)
9. Друганова О., Білик В. Освіта дорослих: від майстерності викладача до ефективних технологій навчання. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2024. № 26 (2). С. 90-98. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.2\(26\).2024.90-98](https://doi.org/10.35387/od.2(26).2024.90-98)
10. Вишневська О. Пріоритетні напрями розвитку освіти дорослих: глобальний тренд й суспільна потреба. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2025. № 2 (28). С. 22–34. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.2\(28\).2025.22-34](https://doi.org/10.35387/od.2(28).2025.22-34)
11. Лук'янова Л., Ващенко В. Екосистеми освіти дорослих у країнах Балтії: політики, практики й цифрові трансформації. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2025. № 4 (144). С. 266–283. DOI: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2025.04/266-283> URL: <https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b701b297-755a-4afc-96ec-bc8f89646d29/content> (дата звернення: 17.03.2026).
12. Ващенко В. Професійна підготовка педагогічного персоналу для системи освіти дорослих в країнах Балтії. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»*). 2024. № 9 (43). С. 107-118. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-9\(43\)-107-118](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-9(43)-107-118)
13. Титаренко Д. Досвід організації та управління освітою дорослих в Естонії. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2017. № 4 (60). С. 67-71.

14. Zamalijeva O., Kairys A., Miķelsone M., Reine I. Current Individual and Retrospective Factors Associated With Lifelong Learning Among 50–64 Year Olds in the Baltic States. *Pedagogika*. 2021. No 4. P. 69-87. URL: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=1020583> (дата звернення: 25.03.2026).
15. Streimikiene D., Bathaei A. Evaluating and ranking quality education for sustainable development in the Baltic States: A multi-criteria decision-making approach using Eurostat data. *Transformations and Sustainability*, 2025. № 1 (1). P. 12-29. DOI: <https://doi.org/10.63775/vq29r460>
16. Kestere I. Adult education in Latvia: historical development and current problems. *Ricerche Pedagogiche*. No.188/189, Parma: Tipo-Lito Tecnografica, 2013. P. 25-30. URL: https://www.researchgate.net/publication/287319001_Adult_education_in_Latvia_historical_development_and_current_problems (дата звернення: 20.02.2026).
17. Overview: adult education in Latvia. Country Reports. *Civil Society. View on Adult Learning and Education*, 2020.11.26. URL: <https://countryreport.eaea.org/latvia/latvia-reports-2019/Overview:%20adult%20education%20in%20Latvia> (дата звернення: 20.02.2026).
18. OECD's Latest Data: Adult Education Becoming More Accessible and Diverse. *Ministry of Education and Science Republic of Latvia*. 10.07.2025. URL: <https://www.izm.gov.lv/en/article/oecdslatestdataadulteducationbecomingmoreaccessibleanddiverse> (дата звернення: 14.03.2026).
19. Bukovska L. Katrs piektais strādājošais pēc mūžizglītības mācībām saņem labāku atalgojumu. *STARS. Valsts izglītības attīstības agentūra*. 16.03.2026. URL: <https://stars.gov.lv/katrs-piektais-stradajosais-pec-muzizglitibas-macibam-sanem-labaku-atalgojumu> (дата звернення: 28.03.2026).

20. Lithuania. 1. Organisation and governance. 1.2. Lifelong learning strategy. 3 April 2025. *Eurydice. European Commission.* URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/lithuania/lifelong-learning-strategy> (дата звернення: 12.03.2026).
21. Lietuvos Respublikos. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymo nr. viii-822 pakeitimo įstatymas 2014 m. liepos 10 d. Nr. XII-1018. Vilnius. *Dokumentų paieška. Lietuvos Respublikos Seimas.* URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ce0399a00cd411e497f0ec0f2b563356> (дата звернення: 28.02.2026).
22. Lithuania. 7. Adult education and training. 27 November 2023. *Eurydice. European Commission.* URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/eurypedia/lithuania/adult-education-and-training> (дата звернення: 17.03.2026).
23. Estonia: Education Strategy 2021–2035. Issued in 2021. *UNESCO. Institute for Lifelong Learning.* URL: <https://www.uil.unesco.org/en/articles/estonia-education-strategy-2021-2035> (дата звернення: 29.03.2026).
24. Estonia. 13. Ongoing reforms and policy developments. 13.5. National reforms related to adult education and training. 30 March 2026. *Eurydice. European Commission.* URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/eurypedia/estonia/national-reforms-related-adult-education-and-training> (дата звернення: 27.03.2026).
25. Громадська спілка «Українська асоціація освіти дорослих». Візитівка. *Українська Асоціація Освіти Дорослих.* URL: <https://uaod.org.ua/about-us>
26. Проект Закону про освіту дорослих. *Верховна Рада України. Законопроекти.* URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/CardByRn?regNum=7039&conv=9> (дата звернення: 30.03.2026).